

Maandag 3 april 2017, verslag door Rianne van Dijck

Smeltkroes Jeruzalem

In de week dat wij Jeruzalem bezoeken, komt de stad een aantal keren in het nieuws: de Jewish Telegraph Agency meldt dat Rusland West-Jeruzalem erkent als hoofdstad van Israël, zoals het Oost-Jeruzalem ziet als hoofdstad van een toekomstige Palestijnse staat. En de NOS meldt dat er in het oude gedeelte van Jeruzalem een Palestijnse vrouw is doodgeschoten nadat ze met een schaar had ingestoken op politiemensen. Haar zoon was vorig jaar per ongeluk door Israëlische agenten gedood, toen die het vuur openden op een auto waarin hij zat. Sinds september 2015, zo meldt de NOS, hebben Palestijnen 41 Israëliërs en twee toeristen uit de VS gedood, met messen, kogels of auto's. Israëlische troepen hebben in dezelfde periode 240 Palestijnen gedood, de meeste omdat ze Israëliërs aanvielen.

Deze twee berichten in de week dat wij Israel bezoeken, geven akelig goed weer hoe de situatie in Israël niet alleen een onderwerp is in de wereldpolitiek, maar ook hoe die het dagelijkse leven van de bevolking, en zeker die in smeltkroes Jeruzalem, beïnvloedt. In een stad waarin drie godsdiensten samenkomen – het Jodendom, het Christendom en de Islam – en waarvan de oude binnenstad is opgedeeld in vier delen – in het vierde deel zijn de Armeniërs gevestigd – is waakzaamheid geboden en is het een uitdaging voor bestuurders en bewoners om ervoor te zorgen dat de vlam niet in de pan slaat.

Op maandag 3 april, de dag dat wij in Jeruzalem zijn, bezoeken we een aantal kunstenaars en kunstinitiatieven die zich (ook) daarmee bezighouden. Iedereen die we spreken en alles wat we zien, reageert of reflecteert op de een of andere manier op de politieke en maatschappelijke situatie in het land. Opvallend is ook het sociale karakter van de kunstinitiatieven: een aantal is zeer actief in het betrekken van de gemeenschap (vrouwen, kinderen, buurtbewoners) bij hun activiteiten.

We rijden van Tel Aviv naar Jeruzalem over de regionale Route 443. Het is de kortste route naar Jeruzalem en loopt dwars door de Westelijke Jordaanoever, met hoge muren en hekken met prikkeldraad aan beide kanten en militairen in de verschillende wachtposten. Achter de afrastering liggen Arabische dorpen en steden, waaronder Ramallah.

Bezoek 1

Studio of her Own

Ontvangst door initiator en directeur Zipi Mizrachi

Tentoonstelling: Michal Aharony, *Light on White*.

In Jeruzalem brengen we een bezoek aan Studio of Her Own (de naam is natuurlijk ontleend aan *A Room of One's Own*, het feministische essay uit 1929 van Virginia Woolf) waar initiator en directeur Zipi Mizrachi's ontvangt. De galerie is gevestigd in een shelter, met uitzicht op het 'spuuglelijke' (aldus Zipi) Holyland Park appartementencomplex – berucht door de corruptiezaak die voormalig prime minister Ehud Olmert in de gevangenis deed belanden, zo vertelt zij ons.

Studio of her Own, een netwerk van circa veertig vrouwelijke kunstenaars in Jeruzalem, werd zes jaar geleden opgericht om orthodoxe joodse vrouwelijke kunstenaars te helpen een positie te verwerven in kunstwereld. Zipi legt uit dat het in een religieuze stad als Jeruzalem voor vrouwen extra moeilijk is hun kunstenaarschap te ontwikkelen: 'Niet alleen moeten ze zich als vrouw in de kunstwereld een positie proberen te bevechten, ook thuis moeten ze een strijd voeren om serieus genomen te worden en om tijd vrij te maken in hun vaak kinderrijke

gezinnen.’ Studio of her Own organiseert 3 tot 4 exposities per jaar en probeert ook projecten op te zetten waarin Palestijnse vrouwen betrokken zijn: ‘We zoeken naar dat we gemeen hebben met elkaar.’

Bezoek 2

Israel Museum, Jerusalem

Ontvangst door Mira Lapidot, Chief Curator of Fine Arts.

Het Israel Museum bevindt zich tegenover de Knesset, het parlamentsgebouw in de wijk Givat Ram in het centrum van Jeruzalem. We arriveren gelijk met een groep uitgelaten jonge meiden die uit een grote bus stappen, en die gillend en lachend druk in de weer zijn met selfies en groepsportretten. Als we dichterbij komen, blijkt een aantal van hen grote geweren om de schouders te hebben hangen. Het zijn jongeren die hun dienstplicht vervullen (twee jaar voor meisjes, drie jaar voor jongens) en die een dagje uit zijn naar het museum. Een merkwaardig contrast: de blijdschap en de uitgelaten stemming van *a day out with the girls* en de plicht (en last?) van het altijd waakzaam moeten zijn.

We worden ontvangen door Mira Lapidot, Chief Curator of Fine Arts, die ons een introductie geeft op de ontstaansgeschiedenis van het museum (sinds 1965), de collectie, de rol die Willem Sandberg speelde en de bijzondere, modulaire architectuur. Natuurlijk wijst ze ons erop dat we vooral niet moeten vergeten de Shrine of the Book te bezoeken, het speciaal voor de Dode-Zeerollen ontworpen gebouw.

Mira leidt ons langs verschillende exposities en vaste opstellingen. De meeste aandacht is er voor de expositie van fotograaf Ron Amir: *Doing Time in Holot*. Amir fotografeerde de afgelopen drie jaar de illegale vluchtelingen uit Eritrea en Soedan die verblijven in de Holot Detention Facility, een ‘open gevangenis’ in de Negev-woestijn. De vluchtelingen, die vanuit het zuiden, via Egypte, binnenkomen (sinds 2013 is de zuidgrens afgesloten met een hek) worden niet uitgezet, maar krijgen ook niet de status van vluchteling – een houding die de Israëlische regering veel kritiek oplevert. *NRC* berichtte in 2015 nog dat er 50.000 Afrikaanse vluchtelingen in Israël zijn, waarvan er slechts vier asiel kregen.

Ron Amir fotografeert in grote kleurenfoto’s voornamelijk het desolate landschap, de verlaten shelters in de woestijn, en op de spaarzame foto’s waarop mensen staan, zien we het ‘grote nietsdoen’, de verveling, en de blijdschap als hij komt fotograferen ‘want dan gebeurt er tenminste iets’.

Noam Gal, de curator van de tentoonstelling die regelmatig met Amir naar de woestijn reisde voor deze serie, zei in een interview op de website *The Times of Israël*: ‘*It’s not pastoral, it’s straight, dirty, boring desert. You can walk kilometers without seeing anything.*’

Ook spreekt Gal over het feit dat Ron Amir zich tegenwoordig eerder activist dan fotograaf noemt: ‘Als hij opstaat in de ochtend, zijn camera pakt en in zijn auto stapt om naar Holot te rijden, dan heeft hij niet in zijn achterhoofd er kunst van te maken. Hij heeft gewoon het idee dat hij daarnaartoe wil gaan om deze mensen beter te leren kennen, met hen te praten om hun verhaal te horen en dat aan het Israëlische publiek te laten zien. Hij wil dit onderwerp onder de aandacht brengen.’

Mira Lapidot vertelt ons over de opening van deze tentoonstelling: ‘Ook de vluchtelingen uit Holot die op de foto’s staan, waren uitgenodigd. We vroegen ons af hoe dat zou mengen met het gangbare museumpubliek dat op een opening afkomt. Het werd een bijzondere avond: de vluchtelingen namen mensen bij de hand, namen ze mee naar de foto’s en vertelden hen over

wat daarop te zien was en over hun leven. Je zag daar echt iets ontstaan tussen mensen die elkaar normaal gesproken nooit zouden ontmoeten.’

Bezoek 3

Barbur Gallery, artist initiative

Ontvangst door Hadas Amster

Expositie: Raya Manobla, *Looking at Shapes, looking at me*

Vlak voor onze komst was dit te lezen op de website van Barbur: ‘*Despite announcements in the media about the closure of the gallery, threats from the Jerusalem municipality, and freezing of their part of the gallery budget, we continue our life at Barbur as usual.*’

Het vat mooi samen wat Hadas Amster, een van de kunstenaars die is verbonden aan de Barbur Gallery, ons tijdens ons bezoek vertelt: Barbur ligt onder vuur wegens in de ogen van de gemeente ‘activistische activiteiten’, maar weet zich vooralsnog staande te houden.

Barbur Gallery is een onafhankelijke non-profit ruimte voor kunst en kunstenaars, in 2005 opgericht door een groep jonge kunstenaars die net afgestudeerd waren aan de Bezalel Academy for Art and Design. De galerie organiseert tentoonstellingen, lezingen en workshops. Ook loopt er aantal projecten met lokale gemeenschappen; één daarvan is het ontwikkelen van een gemeenschappelijke tuin, een ander is een kleine bibliotheek (boeken en films) die zich richt op onder andere kunstenaars en theorie, architectuur, politiek en geschiedenis. Met regelmaat vinden er boekpresentaties plaats, zoals onlangs die van *Off-photo – The other side of Israeli photography*, met vooral veel wetenschappelijke essays over de rol en betekenis van fotografie in Israël.

Hadas Amar legt uit waar die activistische activiteiten, die zoveel weerstand oproepen, uit bestonden: een lezing in de galerie over het project *Breaking the Silence*. Breaking the Silence is een Israëlische NGO, een groepering van militairen die in het Israëlische Defensieleger (IDF) hebben gediend hebben in de door Israël bezette gebieden. De groep werd na de Tweede Intifada in 2004 opgericht en heeft als doel de stilte te doorbreken die afgezwaaide militairen ervaren als ze weer in de burgermaatschappij komen. Zo willen zij ook wantoestanden bekendmaken, zoals misbruik, plundering en vernietiging van Palestijns bezit.

Ondanks de dreigementen van burgemeester Nir Barkat met sluiting van de galerie, zal er in de week van ons bezoek, op donderdag 6 april, zo vertelt Hamar Amster ons, een tweede bijeenkomst plaats vinden: *The Gatekeepers are Breaking the Silence (Fifty Years in the Occupied Territories – what did it do to the IDF, to democracy and to Israeli society?)*. Met een indrukwekkende lijst van sprekers, waaronder Ami Ayalon, (voormalig lid van de Knesset en hoofd van de Shin Bet - de veiligheidsdienst van Israël) en Carmi Gillon (voormalig hoofd van de Shabak). Zij zijn aanwezig omdat ze de dreigementen van Barkat buitensporig vinden en een aantasting van de democratie. Zo zullen we later lezen in een artikel in de Britse krant *The Guardian* over deze avond: ‘Ik ben hier,’ zegt Gillon, ‘omdat organisaties zoals Breaking the Silence volledig legitieme organisaties zijn. Soms hou ik niet van wat ze zeggen, maar de missie die ze op zich nemen, door middel van interviews met soldaten, zouden ons een beter begrip moeten geven van wat het betekent om een ander volk te bezetten.’

Raya Manobla, die op dit moment exposeert in Barbur met *Looking at Shapes, looking at me*, is ook uitgenodigd voor deze bijeenkomst met Nederlandse curatoren. Helaas komen we er

niet aan toe met haar te spreken over haar werk. Hadas Amster is een begenadigd en fanatiek spreker ('Ik voel me zeer vereerd deel uit te maken van de deze club' en 'ik kon nota bene in New York blijven studeren maar het was belangrijk dat ik terugging') en ook bij Barbur is kunst meer dan kunst alleen en onlosmakelijk verbonden met activisme. En dat activisme gaat blijkbaar nou eenmaal soms (vaak?) voor.

Bezoek 4

Studiobezoek Prof. Dana Arieli, fotograaf en hoofd van de Design Faculteit aan het Holon Institute of Technology

Dana Arieli groeide op in Jeruzalem en wilde, toen ze jong was, fotograaf worden. De keuze voor de universiteit leek in eerste instantie dan ook slechts een tussenstap naar iets anders. Maar toen ze 30 was, zo vertelt ze ons, had ze ineens een PHD in Political Science and History in Totalitarian Regimes: 'Het leek wel of ik toen wakker werd uit een coma, alsof ik al die jaren alleen maar heel hard had gewerkt en gestudeerd en mezelf had ingegraven in de universitaire wereld.' Ze zou er nog even blijven, en werd uiteindelijk hoogleraar en hoofd van de Design Faculteit aan het Holon Institute of Technology.

Maar de fotografie bleef trekken, en ze besloot naast haar academische carrière ook een kunstopleiding te gaan volgen. In 2013 had Dana haar eerste solo-expositie. Ze publiceerde diverse boeken en had verschillende exposities, ook in het buitenland. Haar thema is voornamelijk het Holocaust-verleden, met series als *The Nazi Phantom*, *The Soviet Phantom* en *Phantoms in Poland*.

Bezoek 5

Art Cube Artists Studios Jerusalem

Ontvangst door directeur Lee He Shulov en curator Maayan Sheleff

Expositie: Magdalena Franczak and Yael Frank, *The Day when Nothing Happened* en Krzysztof Gutfranski and Radek Szlaga (Poolse kunstenaars die als artist in residence in Jeruzalem verblijven), *Jerusalem of Gold vs. The Yellow Fleet*.

Art Cube Artists Studios is een in 1982 opgericht centrum voor de hedendaagse cultuur; er zijn vijftien studioruimtes voor kunstenaars uit Jeruzalem, er is een galerie, er worden lezingen georganiseerd en er is een internationaal residency-programma waarin Israëlische en internationale kunstinstellingen samenwerken. Daarnaast organiseert de Art Cube Artists' Studios ook het jaarlijkse Manofim Contemporary Art Festival in Jeruzalem.

Na een algemene uitleg van directeur Lee He Shulov en curator Maayan Sheleff worden we langs de twee exposities van dat moment geleid.

De tentoonstelling *The Day When Nothing Happened* is gebaseerd op de samenwerking tussen de Poolse kunstenaar Magdalena Franczak en de Israëlische kunstenaar Yael Frank. Yael toont objecten uit de nieuwe serie *Island of the Wrong* - een groep sculpturen die zweet en huilen, als een soort van vrijplaats om je eens ergens níet goed te voelen. Magda onderzoekt 'de verbindingen tussen kunstproces en beweging onderzocht tussen een mentale en een fysieke reis,' zoals we kunnen lezen in een beschrijving bij de werken.

De Poolse kunstenaars Krzysztof Gutfranski and Radek Szlaga zijn in Jeruzalem als artist in residence in het kader van het LowRes Jerusalem-programma. Daarin worden kunstenaars uitgenodigd om in hun werk te reageren op de sociale en politieke situatie van Jeruzalem. Ze kozen de Gele Vloot als onderwerp; vijftien schepen die van 1967 tot 1975 in het

Suezkanaal lagen toen als gevolg van de Zesdaagse Oorlog beide uiteinden van het kanaal waren geblokkeerd door de Egyptenaren. In de jaren daarna hield Israël de oostelijke oever bezet en Egypte de westelijke oever, tot in 1975 de doorvaart weer mogelijk werd. Krzysztof and Szlaga creëerden een handgetekende kalender over dit bizarre historische verhaal, en een geïmproviseerde distilleerderij (wij proeven even voor van de zelfgestookte wodka!).

Bezoek 6

Al Ma'mal Foundation for Contemporary Art

Ontvangst door Aline Khoury

Tentoonstelling: Benji Boyadgian, *The Discord*

Al Ma'mal is al twintig jaar gevestigd in Jeruzalem en 'al naargelang de politieke situatie het toelaat' worden er activiteiten ontplooid, zoals tentoonstellingen, lezingen, workshops, artists in residencies etc. Ze hosten onder andere het Public Outreach Program, dat de Palestijnse cultuur wil bevorderen door creatieve ontmoetingen die vooral gericht zijn op de jongere generatie kunstenaars. Al Ma'mal had eind 2016 nog een grote fototentoonstelling over Palestijnse vluchtelingen.

Benji Boyadgian leidt ons rond door zijn expositie *The Discord* – een project over Palestijnse historische tegels waar hij zes jaar aan werkte.

Aline Khoury zegt nadrukkelijk dat zij 'geen Palestijnse organisatie' zijn. 'We worden niet gefinancierd door Israël, en ook krijgen we geen geld van Palestijnen.' Toch, vertelt ze, ondervindt Al Ma'mal met regelmaat tegenwerking van de Israëlische staat. Zo zijn op dit moment alle bankrekeningen afgesloten: 'Sinds twee weken is er weer gedoe. Laat ik het zo zeggen: de politieke situatie van dit moment is niet in ons voordeel.'

We sluiten de dag af met een diner bij het Eucalyptus restaurant en een avondrondeleiding door het oude Jeruzalem.

Rianne van Dijck, 1 mei 2017